

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-62>

УДК 339.5(477):355.48((470+571):477)"2014/2023"

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF UKRAINE'S FOREIGN TRADE DEVELOPMENT DURING THE WAR

Атаманчук Зорина Асланівна

кандидат економічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6139-1653>**Кузьменко Єгор Геннадійович**

студент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4403-4089>**Atamanchuk Zoryna, Kuzmenko Yehor**

Vasyl' Stus Donetsk National University

У статті досліджено вплив сучасних викликів на розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах військової агресії Російської Федерації. Проаналізовано динаміку експорту та імпорту, структуру зовнішньої торгівлі товарами і послугами, а також торговельний баланс. Визначено основні проблеми, зокрема блокаду портів, руйнування інфраструктури, зростання логістичних витрат і втрату традиційних ринків збуту. Особливу увагу приділено скороченню експорту в стратегічних секторах, таких як аграрний, металургійний і транспортний, а також зростанню ролі телекомунікаційних, комп'ютерних та ІТ послуг у структурі експорту. Розглянуто залежність імпорту від критично важливих товарів та низький рівень імпортозаміщення. Обґрунтовано перспективи розвитку зовнішньої торгівлі, які включають диверсифікацію географічної та товарної структури експорту, перехід до продукції з доданою вартістю, розвиток логістичних маршрутів через країни ЄС та посилення міжнародної співпраці. Відзначено необхідність інтеграції України у глобальні ланцюги доданої вартості, укладення двосторонніх угод і розширення експорту послуг, зокрема фінансових, ділових і високотехнологічних.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, послуги, військова агресія, економічні виклики, диверсифікація, міжнародна співпраця.

The article examines the impact of current global and regional challenges on Ukraine's foreign trade development under the conditions of military aggression by the Russian Federation. The research focuses on analyzing the dynamics of exports and imports, the structural transformation of foreign trade in goods and services, and changes in the trade balance. Special attention is given to key challenges, including port blockades, infrastructure destruction, rising logistics costs, increased risks in international settlements, and the loss of traditional markets. The study identifies significant shifts in Ukraine's export structure, particularly the decline in strategic sectors such as agriculture, metallurgy, and transport services. At the same time, there is an increasing role of high-value-added exports, particularly in telecommunications, computer, and IT services, which demonstrates Ukraine's adaptation to new global economic conditions. The research also highlights Ukraine's import dependence on critical goods, including energy resources, machinery, and pharmaceuticals, emphasizing the insufficient level of import substitution and the risks associated with supply chain disruptions. The article substantiates the prospects for Ukraine's foreign trade development, including the diversification of the geographical and product structure of exports, increased integration into global value chains, and the expansion of trade partnerships. The transition from raw material exports to high-value-added products, the enhancement of logistics routes through EU countries, and the strengthening of economic diplomacy are identified as key priorities. Furthermore, the need to expand exports of services, particularly financial, business, and high-tech services, is emphasized. The study concludes that enhancing Ukraine's foreign trade resilience requires targeted reforms, improved trade policies, and deepened international cooperation to mitigate the consequences of geopolitical instability and economic shocks. Strengthening institutional capacity and investment in export-oriented industries will support the sustainable development of Ukraine's foreign trade.

Keywords: foreign trade, export, import, services, military aggression, economic challenges, diversification, international cooperation.

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля є ключовим чинником економічної стабільності України, особливо в умовах війни, яка створила серйозні виклики для економіки. Руйнування критичної інфраструктури, блокада портів та обмеження доступу до традиційних ринків експорту стали значними перешкодами для торгівлі. Попри це, зовнішня торгівля залишається критично важливим джерелом валютних надходжень, забезпечуючи підтримку економічної активності.

Актуальність теми обумовлена необхідністю аналізу поточних викликів і тенденцій у зовнішньоторговельній діяльності, таких як зміни в структурі експорту та імпорту, пошук нових ринків та адаптація до нових умов. Цей аналіз є основою для розробки ефективної стратегії розвитку торгівлі, яка враховуватиме як сучасні реалії, так і перспективи повоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вітчизняних та іноземних дослідників присвятили свої роботи аналізу впливу війни в Україні на економічний розвиток і зовнішньоторговельні відносини країни. Значний внесок у цьому напрямі зробили Г. Жила [1], Г. Македон [2], М. Безпарточний [3], та інші, а також зарубіжні вчені, зокрема М.-К. Сінгх, С.-К. Сінгх, Г. Саркозі З. Земан [4]. У своїх роботах вони детально розглядають наслідки війни для експорту, втрати аграрного сектору та виклики забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Окрім того, фахівці Київської школи економіки [5] провели детальну оцінку збитків, завданих інфраструктурі України, що підкреслює масштаб економічних втрат.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте вплив війни на динаміку експорту й імпорту товарів, а також на перспективи відновлення зовнішньоторговельних відносин України у контексті сучасних викликів залишається недостатньо вивченим. З огляду на значні втрати виробничих потужностей, блокаду портів, зростання витрат на логістику та посилення конкуренції на міжнародних ринках, ця проблема потребує додаткового узагальнення існуючих досліджень і розробки стратегічних напрямів для стабілізації та подальшого розвитку зовнішньої торгівлі України.

Формулювання цілей статті. Основною метою роботи було дослідити сучасний стан зовнішньої торгівлі України, оцінити вплив війни на торговельно-економічні відносини, виявити ключові виклики та перспективи роз-

витку експорту в умовах кризи, а також сформулювати рекомендації для ефективного відновлення та зміцнення конкурентних позицій українських товарів і послуг на світових ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна війна Росії проти України завдала колосальних економічних збитків та руйнувань інфраструктури, створивши безпрецедентні виклики для відновлення країни. Станом на січень 2024 року прямі збитки оцінюються у 155 мільярдів доларів, зокрема через руйнування житлового фонду (58,9 мільярда доларів), інфраструктури (36,8 мільярда доларів), промисловості (13,1 мільярда доларів) та енергетики (9 мільярдів доларів).

Пошкоджено понад 250 тисяч житлових будівель, сотні закладів освіти, охорони здоров'я, культури та комунального транспорту. Втрати у сферах охорони здоров'я та ЖКГ становлять 3,1 і 4,5 мільярда доларів відповідно. Масштабні руйнування ускладнюють відновлення економіки, зменшують експортні потужності та збільшують бюджетний дефіцит [5].

Війна Росії проти України спричинила серйозні виклики для ринку праці, економіки та добробуту населення. За даними Міжнародної організації праці, близько 30% робочих місць було втрачено у перші місяці війни, що значно вплинуло на фінансову стабільність громадян. Станом на січень 2024 року рівень безробіття в Україні становив 17%, а зареєстрованих безробітних було понад 96 тисяч при 40 тисячах вакансій.

Війна також змусила мільйони українців залишити свої домівки. За даними ООН, понад 8 мільйонів осіб стали біженцями, а європейські країни витратили понад 26 мільярдів євро на їхню підтримку [6].

Війна в Україні продовжує суттєво впливати на міжнародну торгівлю. Блокада чорноморських портів, які є ключовими для експорту українських зернових та інших товарів, призвела до значного зниження обсягів експорту. За даними Державної служби статистики України, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами зросло у 5,7 рази порівняно з 2021 роком, досягнувши 27,4 млрд доларів США. Відсутність доступу до традиційних маршрутів експорту збільшила витрати на логістику, що ускладнює конкурентоспроможність українських товарів на міжнародних ринках. Це також сприяло зростанню світових цін на продовольство, створюючи ризики для продовольчої безпеки країн-імпортерів [2; 3].

Крім того, війна вплинула на глобальні ланцюги постачання, підвищивши фінансову волатильність та витрати на транспортування товарів. Обмеження на експорт енергоносіїв та добрив з боку Росії, а також зростання тарифів на вантажні перевезення, призвели до додаткового підвищення світових цін, особливо у сировинних та енергетичних секторах.

Станом на липень 2023 року, часткове відновлення експорту через "зернову угоду" не задовольняє потреби економіки України, що підкреслює важливість повної деблокади портів для стабілізації міжнародної торгівлі та забезпечення глобальної продовольчої безпеки [1; 4].

Війна суттєво змінила ключові економічні показники України, вплинувши на обсяги експорту та імпорту, а також на структуру зовнішньої торгівлі. Для повного розуміння впливу війни на зовнішньоекономічну діяльність важливо проаналізувати динаміку основних торговельних показників, зокрема змін в експорті, імпорті та торговельному балансі (рис. 1). Це дозволить оцінити ступінь змін у торговельній активності, виявити найбільш постраждалі сектори економіки та визначити напрями адаптації України до нових реалій.

Динаміка зовнішньої торгівлі України у 2014–2023 роках свідчить про значні зміни, викликані економічними та геополітичними факторами. У 2014 році, після початку військової агресії, обсяги експорту та імпорту суттєво скоротилися в 2015 та 2016 роках, що супроводжувалось мінімальним дефіцитом торговельного балансу, а у 2015 році

експорт на 0,6 млрд дол. США перевищував імпорт. У наступні роки спостерігалася тенденція до поступового відновлення торгівлі й у 2021 році експорт досяг 68,1 млрд дол., а імпорт – 72,8 млрд дол., що зумовило дефіцит у 4,8 млрд дол. Однак у 2022 році повномасштабна війна призвела до різкого скорочення обсягів торгівлі: експорт знизився до 44,4 млрд дол. США, а імпорт – до 55,2 млрд дол. США, що викликало дефіцит у 10,8 млрд дол. США. У 2023 році ситуація погіршилася, імпорт дещо зріс до 63,6 млрд дол. США, тоді як експорт зменшився до 36,2 млрд дол. США, що призвело до рекордного дефіциту торговельного балансу – 27,4 млрд дол. США.

Війна значно вплинула не лише на обсяги зовнішньої торгівлі України, але й на її географічну структуру. Для розуміння цих трансформацій важливо проаналізувати динаміку основних напрямків торгівлі.

Графік показує скорочення експорту до Росії після 2014 року, яке зникло у 2023 році. Натомість зросли обсяги експорту до ЄС, зокрема Польщі, Румунії та Німеччини. Китай залишався ключовим партнером, але у 2023 році також спостерігалось падіння експорту через війну, так само, як і спостерігалось зменшення обсягів торгівлі з Індією. Торгівля з Туреччиною та Єгиптом була майже незмінною впродовж останніх 10 років. Станом на 2023 рік найбільшим імпортером Українських товарів є Польща – 4,76 млрд дол. США (13,15% усього експорту). На другому місці Румунія – 3,76 млрд дол. США (10,40%). До Китаю було завезено товарів на суму 2,41 млрд дол. США

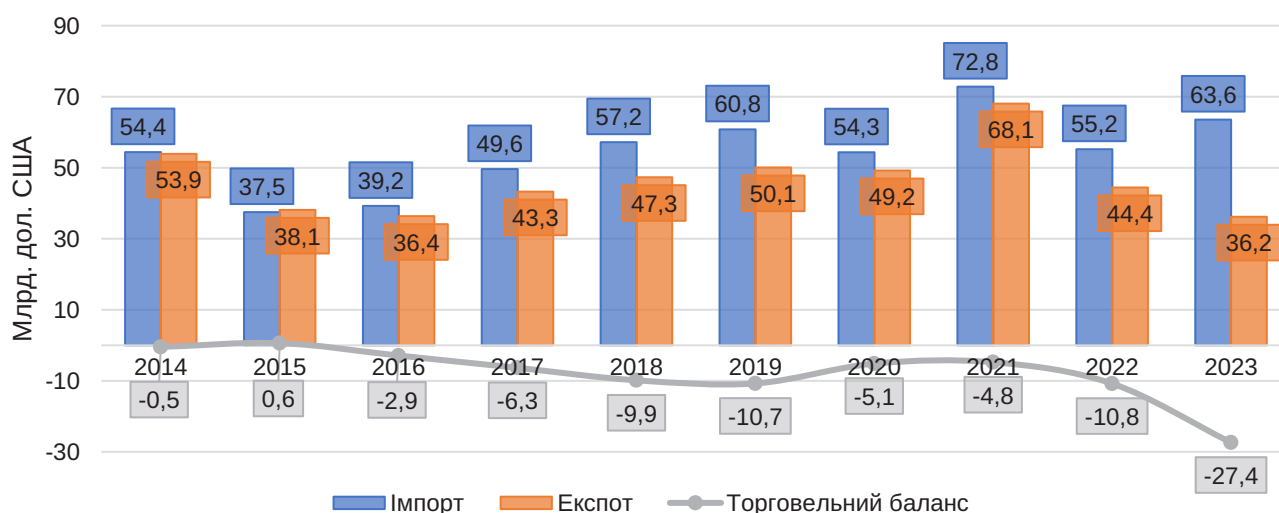

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі та торговельного балансу товарів України у 2014–2023 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації [7; 8]

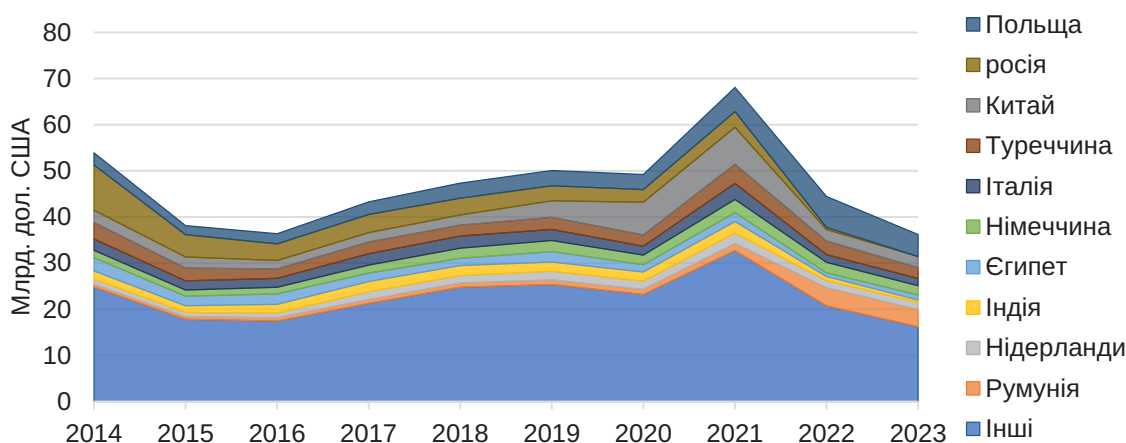

Рис. 2. Динаміка експорту України до 10 найбільших партнерів та інших країн у 2014–2024 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації [7; 8]

(6,65%). Частка Туреччини, Німеччини та Іспанії у структурі експорту України майже однакова – близько 2 млрд дол. США (близько 5,5%). До Італії, Нідерландів, Угорщини та Єгипту було завезено товарів на приблизно однакову вартість – по 1-1,5 млрд дол. США (по 3-4%), до інших країн – на 13,56 млрд дол. США (37,48%). Це говорить про те, що Україна розвиває торговельні відносини з країнами Європи та налагоджує нові торговельні зв'язки.

Зміна географічної структури експорту України у 2023 році безпосередньо вплинула на його товарну структуру. Переорієнтація на європейські ринки та адаптація до нових

логістичних умов визначили пріоритетність певних груп товарів. Для глибшого розуміння цих змін необхідно проаналізувати динаміку основних товарних категорій, які забезпечують експортний потенціал України.

Товарна структура експорту України у 2014–2023 роках демонструє домінування металів, рослинної та мінеральної продукції. У 2022 році експорт металів значно скоротився через руйнування інфраструктури та блокаду портів. Рослинна продукція зберегла стабільність завдяки переорієнтації на сухопутні маршрути, тоді як мінеральні продукти також зазнали зниження. Інші категорії, як машини та електрообладнання, залишалися

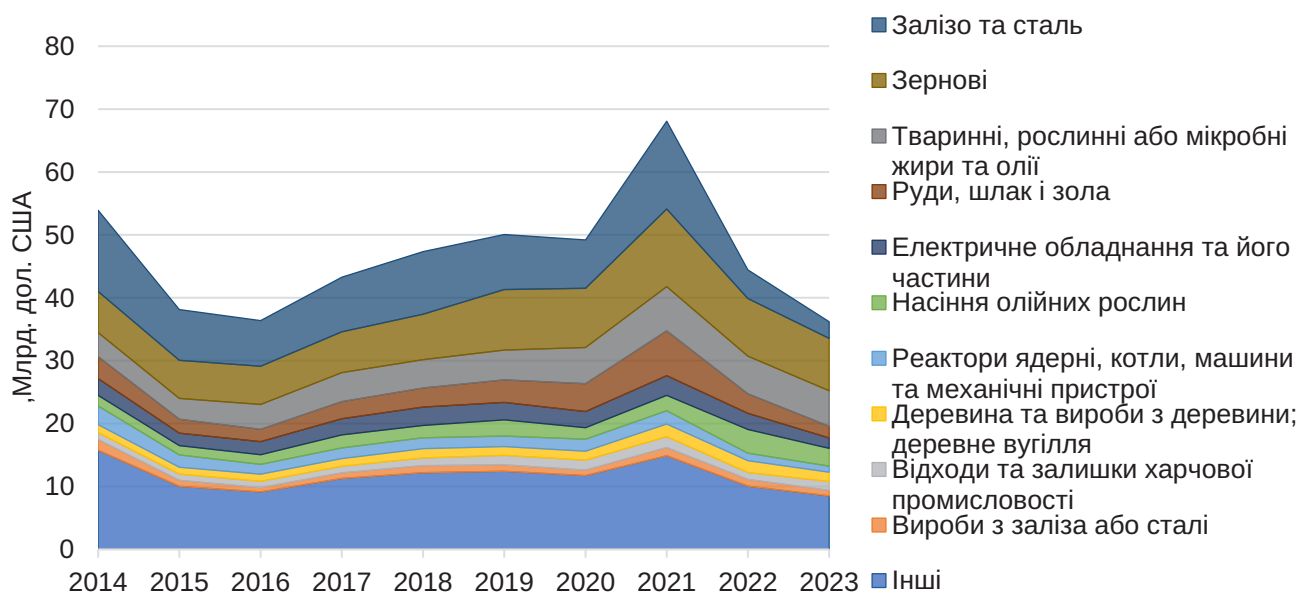

Рис. 3. Динаміка товарної структури експорту України у 2014–2023 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації [7; 8]

на низькому рівні без суттєвих змін. Загалом структура експорту відображає залежність від традиційних товарів і потребу в диверсифікації та розвитку високотехнологічних секторів.

Товарна структура експорту України у 2023 році демонструє домінування зернових – 8,31 млрд дол. США (22,96%) і тваринних або рослинних жирів – 5,65 млрд дол. США (15,61%). На третьому місці насіння олійних рослин – 2,82 млрд дол. США (7,79%), далі – залізо та сталь – 2,65 млрд дол. США (7,32%) і руди та шлак – 1,87 млрд дол. США (5,17%). Інші категорії, зокрема електричне обладнання, деревина, залишки харчової промисловості, механічні пристрої та м'ясні продукти займають меншу але значну частину експорту. Структура свідчить про залежність від сировинного експорту та потребу в диверсифікації.

Війна значно трансформувала експортно-імпорتنу діяльність України, як у географічному, так і в товарному розрізі. Переорієнтація на європейські ринки та адаптація до нових логістичних умов стали ключовими факторами зовнішньоекономічної політики країни. Проте структура експорту залишається залежною від сировинної продукції, що підкреслює необхідність диверсифікації, розвитку високотехнологічних галузей та посилення конкурентоспроможності українських товарів на міжнародних ринках.

Окрім торгівлі товарами, важливим компонентом зовнішньоекономічної діяльності України залишається торгівля послугами. Її динаміка також зазнала значного впливу через війну, але водночас відкрила нові пер-

спективи для розвитку. Далі розглянемо основні зміни та тенденції у сфері торгівлі послугами.

У 2014 році експорт послуг України становив 11,52 млрд дол. США, а імпорт – 6,37 млрд дол. США, із позитивним сальдо 5,15 млрд дол. США. У період 2015–2018 років показники зберігали відносну стабільність, зростаючи поступово. У 2019 році експорт досяг піку – 15,63 млрд дол. США, імпорт зріс до 6,94 млрд дол. США, а торговельний баланс склав 8,69 млрд дол. США.

У 2020 році спостерігалось скорочення обсягів торгівлі послугами через пандемію: експорт зменшився до 11,52 млрд дол. США, імпорт – до 5,71 млрд дол. США. У 2022 році, через повномасштабну війну, експорт скоротився до 9,17 млрд дол. США, імпорт – до 3,02 млрд дол. США, а позитивний баланс залишався на рівні 6,15 млрд дол. США.

У 2023 році експорт послуг склав 8,99 млрд дол. США, імпорт – 5,42 млрд дол. США, а торговельний баланс – 3,57 млрд дол. США.

Таким чином, можна констатувати, що позитивне сальдо, сформоване внаслідок зовнішньої торгівлі послугами, частково компенсує втрати від негативного сальдо у торгівлі товарами. Для глибшого розуміння ролі різних секторів послуг необхідно детально проаналізувати динаміку експорту за основними видами послуг.

Аналіз структури експорту послуг України показує, що з 2014 до 2019 року транспортні послуги домінували, становлячи близько 50% загального експорту. У 2019 році їхній

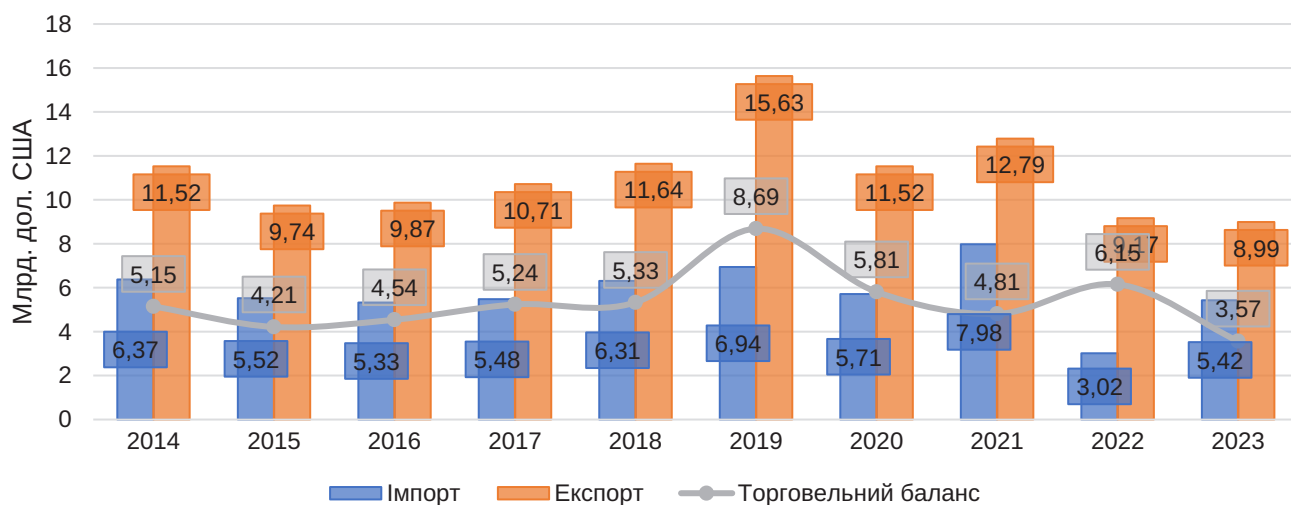

Рис. 4. Динаміка зовнішньої торгівлі та торговельного балансу послуг України у 2014–2023 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації [7; 8]

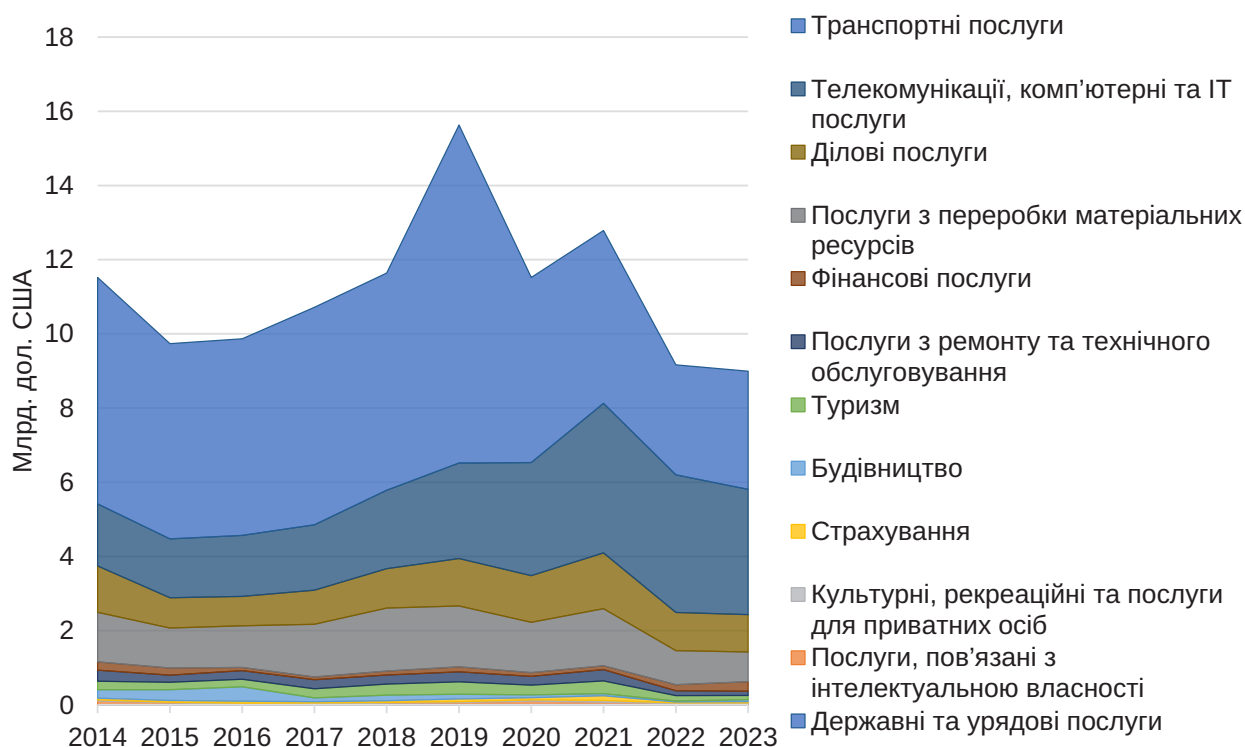

Рис. 5. Динаміка структури експорту послуг України за видами у 2014–2023 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації [7; 8]

обсяг досяг рекордного рівня – 9,1 млрд дол. США. Однак з 2020 року, під впливом пандемії COVID-19, обсяги експорту транспортних послуг скоротилися, а роль телекомунікаційних, комп'ютерних та ІТ послуг значно зростає.

У 2023 році телекомунікаційні, комп'ютерні та ІТ послуги стали найбільшою статтею експорту, забезпечивши 3,38 млрд дол. США (37,56%). Транспортні послуги залишаються важливими, їхній експорт склав 3,18 млрд дол. США (35,4%). Ділові послуги забезпечили 1 млрд дол. США (11,19%), а фінансові – 801,15 млн дол. США (8,91%). Інші види послуг у 2023 році склали 368,06 млн дол. США (6,94%).

Україна наразі стикається з численними викликами у сфері зовнішньої торгівлі, які загострилися через військову агресію Російської Федерації, блокаду портів та руйнування транспортної інфраструктури. Ці проблеми відображаються як на експорті, так і на імпорті. Значне скорочення експорту товарів, таких як метали, рослинна продукція та продукція аграрного сектору, а також транспортних послуг, є наслідком обмеженого доступу до морських шляхів і втрати ключових логістичних маршрутів. Це негативно вплинуло на обсяги зовнішньої торгівлі, особливо у стра-

тегічних секторах, орієнтованих на міжнародні ринки, зокрема зернових та олій. Хоча у 2022 році вдалося частково відновити обсяги торгівлі завдяки використанню альтернативних маршрутів, втрати виробничих потужностей та зростання витрат на логістику продовжують створювати довгострокові ризики для конкурентоспроможності української продукції та послуг на міжнародних ринках.

Імпорт також стикається з низкою проблем, зумовлених високою залежністю від критично важливих товарів, таких як енергоносії, машини, електрообладнання та хімічні речовини. Війна призвела до зростання витрат на транспортування цих товарів через необхідність адаптації до нових логістичних умов. Структура імпорту характеризується значною часткою продукції з доданою вартістю, що свідчить про недостатній рівень імпортозаміщення в Україні та підвищує вразливість національної економіки до глобальних криз.

Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України значною мірою залежать від диверсифікації експорту та інтеграції до глобальних ланцюгів доданої вартості. Ключовим завданням є перехід від експорту сировинних товарів до продукції з високим рівнем переробки, що сприятиме стабільним валютним надхо-

дженням і зменшенню залежності від цінових коливань на ринках сировини. Не менш важливим напрямом є розвиток нових логістичних маршрутів, зокрема через альтернативні морські порти та наземні шляхи, такі як порти Румунії, Польщі та країн Балтії, для забезпечення стабільного товарообігу.

Окрім того, важливим фактором сталого розвитку є зміцнення позицій України у сфері послуг. Зокрема, необхідно активно розвивати ІТ-сектор, який вже є конкурентоспроможним на міжнародних ринках, а також фінансові послуги, ділові послуги та інші види, де Україна поки що має низький рівень спеціалізації. Розширення експорту послуг із високою доданою вартістю дозволить диверсифікувати джерела доходів і підвищити стійкість економіки до зовнішніх викликів.

Позитивним аспектом є співпраця з міжнародними партнерами, такими як ЄС, США та інші країни, які сприяють зниженню торговельних бар'єрів та надають технічну і фінансову підтримку. Однак, для ефективного використання цих можливостей Україна повинна посилювати дипломатичну присутність, укладати двосторонні угоди та активніше інтегруватися у глобальні економічні програми. Перспективним напрямом також є створення міжнародних торговельних платформ, які сприятимуть спрощенню доступу українських товарів до ринків і споживачів у різних регіонах світу.

Висновки. Аналіз зовнішньої торгівлі України в умовах сучасних викликів демонструє суттєві зміни у динаміці експорту, імпорту та торговельного балансу, зумовлені як внутрішніми економічними трансформаціями, так і зовнішніми факторами, серед яких головну роль відіграє військова агресія Російської Федерації. Блокада портів, руйнування транспортної інфраструктури та зростання логістичних витрат стали причиною значного скорочення експорту товарів, зокрема у стратегічних секторах, таких як аграрний, металургійний та машинобудівний. Одночасно скоротився експорт транспортних послуг, які традиційно займали важливе місце в структурі зовнішньої торгівлі України. У структурі імпорту зросла частка критично важливих товарів, таких як мінеральні продукти, машини та електрообладнання, що підкрес-

лює залежність економіки від зовнішніх поставок і недостатній рівень імпортозаміщення.

Війна також загострила проблему втрати частини традиційних ринків збуту, що вимагає переорієнтації географічної структури експорту, пошуку нових ринків та посилення співпраці з міжнародними організаціями і партнерами. Особливу увагу слід приділити розвитку нових логістичних маршрутів, включаючи альтернативні морські порти та наземні шляхи через Румунію, Польщу та країни Балтії. Крім того, важливим є перехід від експорту сировинних товарів до продукції з доданою вартістю, що дозволить стабілізувати валютні надходження та зменшити залежність від коливань цін на сировину.

На цьому фоні позитивною тенденцією є зростання ролі експорту послуг, зокрема телекомунікаційних, комп'ютерних та ІТ послуг, які продемонстрували стійкість, навіть в умовах війни. Також важливими є перспективи розвитку фінансових та ділових послуг, які мають значний потенціал для розширення частки у структурі зовнішньої торгівлі. Для цього необхідно посилювати підтримку сектору послуг та стимулювати поступ високотехнологічних галузей.

Подальший розвиток зовнішньої торгівлі України пов'язаний з активною інтеграцією до глобальних ланцюгів доданої вартості, розширенням участі у міжнародних програмах економічного розвитку, зміцненням дипломатичної присутності та укладенням двосторонніх угод, які сприятимуть зниженню торговельних бар'єрів. Співпраця з міжнародними партнерами, зокрема ЄС, США та міжнародними організаціями, такими як ООН, Всесвітня продовольча програма та інші, є важливим інструментом для стабілізації торгівлі та підтримки експорту української продукції, зокрема у сфері продовольчої безпеки.

Таким чином, ефективне подолання сучасних викликів у сфері зовнішньої торгівлі вимагає системного підходу, який включатиме диверсифікацію експорту, розвиток сфери послуг, удосконалення логістичної інфраструктури та активну співпрацю з міжнародними партнерами. Реалізація цих заходів забезпечить довгострокову стійкість економіки України та зміцнить її позиції на глобальному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жила Г. Вплив війни в Україні на економічний розвиток, наслідки для світової торгівлі. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 81. № 2. С. 164–170.

2. Македон Г. М. Експорт сільськогосподарської продукції України в умовах війни. *Антикризове регулювання економіки у 2023 році: теорія та практика в умовах європейської інтеграції України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2023. С. 28-31.
3. Bezpartochnyi, M., Britchenko, I., Bezpartochna, O. (2022). Financial losses of Ukraine's agricultural exports and ensuring food security during martial law. *VUZF Review*. 7. 193–204.
4. Singh, M.-K., Singh, S.-K., Sarkozy, H., Zeman, Z. (2022) Impact of Ukraine-Russia war on global trade and development: an empirical study. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. No. 1. URL: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-1-80-92>.
5. Київська школа економіки. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд – оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zroslo-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення: 13.02.2025).
6. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni> (дата звернення: 07.02.2025).
7. Державна служба статистика України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.02.2025).
8. International Trade Centre. Trade Map. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (дата звернення: 28.01.2025).

REFERENCES:

1. Zhila, H. (2023) The Impact of the War in Ukraine on Economic Development and Consequences for World Trade. *Galician Economic Bulletin*. Vol. 81. No. 2. pp. 164-170.
2. Makedon, H. (2023) Export of Agricultural Products of Ukraine Under the Conditions of War. *Crisis Regulation of the Economy in 2023: Theory and Practice in the Context of Ukraine's European Integration*: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, pp. 28–31. National Institute for Strategic Studies (NISS). Labor Market Recovery in Ukraine Under the Conditions of War: Regional Aspects. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni> (Accessed: 13.02.2025).
3. Bezpartochnyi, M., Britchenko, I., Bezpartochna, O. (2022). Financial losses of Ukraine's agricultural exports and ensuring food security during martial law. *VUZF Review*. 7. 193–204.
4. Singh, M.-K., Singh, S.-K., Sarkozy, H., Zeman, Z. (2022) Impact of Ukraine-Russia war on global trade and development: an empirical study. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. No. 1. URL: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-1-80-92>.
5. Kyiv School of Economics. The Total Damage to Ukraine's Infrastructure Increased to Nearly \$155 Billion – KSE Institute Estimate as of January 2024. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zroslo-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (Accessed: 13.02.2025).
6. National Institute for Strategic Studies (NISS). Labor Market Restoration in Ukraine in Wartime Conditions: Regional Aspects. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni> (Accessed: 07.02.2025).
7. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed: 03.02.2025).
8. International Trade Centre. Trade Map. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (Accessed: 28.01.2025).